

SOSYOLOGCA

OCAK-HAZİRAN 2019

CİLT:9 SAYI: 17

ISSN: 2146-5207

KAZAKİSTAN'DA ÖZBEK GENÇLERİNİN KİMLİK OLUŞUMUNUN ÖZELLİKLERİ

Ainur Bergenkyzy Musabayeva

Özet: Bu çalışmada, Kazakistan'da ikamet eden genç Özbek nüfusunun, Kazakistan içerisindeki kimlik oluşum özellikleri incelenmiştir. Genç Özbek kimliği, günümüzde hâlâ Kazak toplumuna uyum sağlamakta güçlük çekmektedir. Bu etnik grup karakteristik olarak sosyalleşme sürecinde, ebeveynlerinin ferdi geleneksel tutumlarını sürdürmektedirler. Günümüzde farklı etnik grupları bünyesinde barındıran Kazak Eğitim Enstitülerindeki öğrenci kimliklerinin oluşumu ve özellikleri bu açıdan ilgi çekicidir. Aralık 2018 yılı ve Ocak 2019'da "Kazakistan Özbek Etnik Derneği'nin Sosyo ve Kültürel Bütünleşmesi" hususunda, Özbek asıllı öğrenciler arasında etnik kimliklerine dair bir sosyolojik çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın ana sorunsalı; okul ile öğretim dili arasındaki farklılıkların, Özbek öğrencileri nasıl etkilediği hakkındadır.

Anahtar kelimeler: Gençlik, Diaspora İlişkileri, Etnik Kimlik, Sivil Kimlik

CHARACTERISTICS OF IDENTITY FORMATION OF UZBEK YOUTH IN KAZAKHSTAN

Ainur Bergenkyzy Musabayeva

Abstract: Uzbek youth are still not "bricks" to the social structure of society, so they automatically form their parents' ethnic attitudes during the socialization process. In this respect, the characteristics of student identity formation at the educational institute, which contains different ethnic groups, are interesting. In December and January of 2018-2019, a sociological study titled "social and cultural integration of the Uzbek ethnic Association of Kazakhstan" was conducted. The main question of the study is: how does the difference between school and teaching language affect the uniqueness of Uzbek students? The study uses a questionnaire as a data collection method. In addition, interview was conducted among the adults of Uzbek diaspora. Research contribute to existing literature on diaspora.

Keywords: Youth, Diaspora Relations, Ethnic Identity, Civil Identity.

KAZAKİSTAN'DA ÖZBEK GENÇLERİNİN KİMLİK OLUŞUMUNUN ÖZELLİKLERİ

Ainur Bergenkyzy Musabayeva*

Kazakistan'da ortaöğretim kurumları, eğitim diline bağlı olarak Kazakça, Rusça ve karma dil okullarına ayrılmaktadır. Aynı zamanda, ulusal okullar belirli etnik grupların yoğunlaştığı yerleşimlerde faaliyet göstermektedir. Günümüzde, Kazakistan'da Özbekçe, Uygurca, Tacikçe ve İngilizce öğreten 80'den fazla okul çalışmaktadır. Aynı zamanda, 2.000'den fazla öğrenci "karışık diller" okullarında eğitim almaktadırlar [Altynbekova, 2015].

Okul şartlı olarak kapalı bir ortamdır. Öğrenciler hala toplumun sosyal yapısına "tuğ-la" değildir, bu nedenle sosyalleşme sürecinde ebeveynlerinin etnik tutumlarını otomatik olarak oluştururlar. Bu açıdan, farklı etnik grupları içeren Eğitim Enstitüsünde öğrenci kimliği oluşumunun özellikleri ilgi çekicidir.

Aynı zamanda, okul sosyalleşme süreci için uzun vadeli bir ortamdır. Okul sadece öğrenciler için bir okul değil, bununla beraber farklı toplum düzeyleriyle etkileşime giren bir sosyal etkileşim platformudur. Etnik olarak homojen bir ortamda, tüm öğrenciler aynı platformda toplanır ve etnik gruplar arası ilişkiler zincirinde yer alır.

Etnik ilişkiler okullarda gerçekleştiğinde, genellikle etnik kökene özgü olumlu ilişkilerin oluşumuna neden olur ve etnik bölünme azalır. Gittikçe daha fazla sayıda genç ergen, okuldaki arkadaşlarıyla görüşerek, kontrol altındaki etnik ilişkilerin sayısını artırıyor. Polietnik bir ortamdaki etnik gruplar arasındaki ilişkilerin ve arkadaşlıkların farklılıklarına araştırma yapan dünya bilim adamları, böyle bir arkadaşlığın oranı düşük olduğunun farkına varmışlar. Çalışmanın sonuçlarına göre, Oxford ve Utrecht Üniversitesi araştırmacıları, okul sınıfının etnik kompozisyonunun iki mekanizma ile etnik bir dostluk oluşturduğunu iddia ediyorlar [Smith vd., 2016]. Birinci mekanizma, sınıfta etnik çeşitliliği yüksek orana sahip oldukça, arkadaşlık ilişkiler daha sağlam oluyormuş. İkinci mekanizma, gençlerin etnik kökenleriyle arkadaş olma eğilimindedir, çünkü birbirlerini tanıdık ve yakın görürler. İkinci mekanizma etnik ayrımcılığa yol açabilir.

Ayrıca, bilimde etnik gruplar arasındaki ilişkileri geliştirmek için gerekli araştırmaların yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunu Smith başlatan Oxford ve Utrecht üniversitelerinin birçok bilim adamları ispatlamaktadır ve bu konuya ilgili genel bir araştırma gerçekleştirmektedir. Temel araştırma sorusu şudur: Okul sınıflarının etnik kompozisyonu, yerel ve göçmen gençlerin etnik gruplardan ziyade etnikleriyle arkadaş olma eğilimini nasıl etkiliyor ve neden?

Bilim adamları, bu araştırma sorusunu cevaplamak için iki aşamalı bir prosedür kullanmıştır. İlk aşamada, her bir sınıf için Üstel Rastgele Grafiksel Model (ÜRGM'ler) ile etnik homophilesi değerlendirmiştir. İkinci aşamada, metaregresyonu kullanarak birleşik etkileri incelemişler. Üstel Rastgele Grafik Modeli (ÜRGM'ler), araştırmacıların, toplantı yeteneklerine ve ağ etkilerine (transit ve arabağlantı) bağlı olarak bir dizi özellik ile

---

* L.N.Gumiliyov Avrasya Ulusal Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, PhD doktora öğrencisi, Nur-Sultan, Kazakistan

homophiles aralığını gözlemlenmelerine olanak sağlar.

Araştırma sırasında Smith liderliğindeki birçok bilgin 529 sınıfı içermektedir. Her birinin doğrusal sorularına verilen cevaplar iki tür homofili değerlendirmesine izin vermektedir. Onlar yerel homophiles ve göçmenlerin homophilesi. Analiz sırasında, aşağıdaki parametrelere özel dikkat edilmektedir:

- Sınıftaki yerel öğrencilerin sayısı (köyün özerk ikametgahı, çalışmanın yapıldığı ülkedeki öğrencinin biyolojik ebeveynleri);
- Göçmenlerin etnik kökenleri;
- Ebeveynlerin etnik kökenleri de dahil olmak üzere karma bir ailede, öğrencinin annesinin etnik kökeniyle karakterizedilir, çünkü anne genellikle okul çağındaki bir çocuğun eğitiminden sorumludur;
- Her göçmenin geldiği ülke ayrı ayrı kodlanır; örneğin, Japon ve Çin ayrı ayrı alınır ve kültürel benzerlikleri de ayrı belirlenir;
- Cinsiyet kimliği;
- Ergenlerin sosyo-ekonomik durumu;
- Sınıftaki toplam öğrenci sayısı.

Çalışma “benzer cinsiyet kimliği”nin olumlu katsayılara sahip olduğu ve bunun ekonomik durum ve itibara bağlı olduğu sonucuna varmış. Bir arkadaş seçiminde, okul arkadaşlarının ağlarında etnik homojenliğin önemi belirgindi. Okul çocukları ve göçmen öğrenciler arasında arkadaşlık kurma imkanı, daha az sayıda etnik grupla ters yönde artmaktadır. Bu, daha az sayıda göçmenin yerel sınıf arkadaşlarıyla arkadaşlık kurma kabiliyetine sahip olduğu anlamına gelir. Yani, göçmen seçiminin okul ortamı üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Araştırmacılar, her bir dersin sonuçlarını ilk kurgulayarak gruplanmışlar. Çünkü her sınıf etnik yapıya göre değişmektedir [Smith vd., 2016, s. 1243].

Genel okul, Kazakistan’ın etnik toplumlarında etnik meseleleri incelemek için bir platform olarak kullanılmaz. Aralık ve Ocak 2018-2019’da “Kazakistan Özbek Etnik Derneğinin Sosyal ve Kültürel Bütünleşmesi” konusunda, Özbek öğrencileri arasında etnik konularla ilgili sosyolojik bir çalışma yürütülmüştür. Çalışma alanı, Shymkent’te şehrini kapsamıştır. Shymkent, özbeklerin en çok yerleşen Kazakistan’ın en kalabalık şehridir.

Makalemizin ana sorusu şudur: Okul ile öğretim dili arasındaki fark Özbek öğrencilerinin benzersizliğini nasıl etkilemektedir?

Mobil anket sırasında örnekleme için üç ilk okul seçildi: №107. Yu.Saremi adındaki lise, №71. genel orta okul ve №98. genel orta öğretim okulu.

№107 Yu.Saremi adındaki Özbek dilli lisesi 1985 yılında açılmıştır. Lise, fizik ve matematik konularında derin bilgiler vermektedir. Bu lise şehirdeki Özbek dilli okulları arasında, öğrenciler sayısının en yüksek olduğu bir lisedir.

№71 genel orta okulu karma dilli bir okuldur. Burada öğrenciler Kazakça, Rusça ve Özbekçe dillerinde eğitim görmektedirler.

№98. okul, sosyal-insani yönelimli bir genel orta öğretim kazak okuludur. Okul 1981’de açılmıştır.

Ankete toplam 309 öğrenci katılmıştır. Anket 9, 10, 11. sınıf öğrencileri arasında yapıldı. Yani, katılımcıların yaşları 14 ve 17 yaş arasında gençleri kapsamış. 9. sınıfa vermemizin temel nedeni, Kazakistan Cumhuriyeti Orta Öğretim Zorunlu Devlet Standartları’nın gereklerine uygun olarak, öğrencilerin aynı zamanda devlet sertifikasyonuna kaydolmaları

ve kolejde 9. sınıfı tamamlamaları veya 10. sınıfa geçmeleridir.

Ankete katılanların % 28,5'i kazak öğrencilerinden ve geri kalan % 71,2'si Özbeklerden oluşmaktadır.

Makalenin amacı, etnik Özbek öğrencilerinin kimliğinin özelliklerini tanımlamak olduğundan dolayı, sonuçları analiz ederken sadece Özbek gençlerinin verdikleri cevaplarını dikkate alıyoruz.

Özbek okulunda okuyan öğrencilerin tümü Özbek'ti, araştırmaya katılan Kazak dilinde okuyanların arasında 6 Özbek, karma dilli okulda okuyan 88 öğrencinin 64'ü Özbekti. Bu nedenle, analizin bir sonraki safhasında saf Özbek okulundan ve karma okuldan ayrılmamız önemlidir. Çünkü, okulları bağımsız değişkenler olarak alırsanız altı Özbek dilli öğrencisinin Kazakça dilinde cevapları istatistiksel olarak anlamlı değildir. Okul geçmişimizin, yani monoethnic ve poliethnic kompozisyonun medeni kimliğini oluşumunu doğrudan etkileyebileceğini kontrol etmek yeterlidir.

№107 (A) ve №71 (B) okullarında incelenen öğrencilerin arasında kızların oranı daha yüksek olmaktadır. Buna göre, A ve B' deki katılımcıların % 60,3'ü ve % 62,5'i kız, % 39,7'si ve % 37,5'i erkektir. İki okul için de en yaygın olan katılımcının yaş ortalaması 15'tir.

"A" okulundaki katılımcıların çoğu bu okula 1. Sınıftan itibaren (% 60.5) kayıtlıdır. 3. sınıftan 9. sınıfa kadar, 3-4 öğrenciden başka okuldan gelenler vardır ve bu sayı oranı 10.sınıftan sonra yükselmeye başlamıştır. Ayrıca, tüm 10. sınıfın yeni dönmüş olanlardan oluştuğunu da belirtmek isteriz.

"B" okuluna geçen öğrenci sayısı ise 6. ve 7. sınıflarda keskin bir şekilde artmaktadır. 10. sınıf da dahil olmak üzere diğer sınıflarda 1 ile 9 çocuk arasında olmaktadır. Bu okulda 1. sınıftan beri sadece 9 öğrenci bulunduğunu belirtmekte fayda var.

İki okula gelen öğrencilerin ilkokullarında bir fark yoktur. Bunların arasında yalnızca Özbek dilli okulları, Rusça / Kazakça dilleri olan okullar, şehrin diğer mikro bölgelerinde bulunan okullar ve yakın çevresinde bulunan okullar vardır.

"A" ve "B" okullarına başka okullardan öğrencilerin seçimi altında pragmatizm olmasına rağmen, ancak tamamen Özbek dilli bir okulun seçimi geleceğe yöneliktir (yüksek kaliteli eğitim, % 89.3 İngilizce'dir) ve ikincisi gerçek zamanlıdır rasyonelliktir (eve yakın -% 54,0). Bu yüzden "Başka bir okula geçmek ister misiniz?" sorusu sorulur. Okul B'ye gitmek isteyen öğrencilerin "diğer lise eğitiminin yüksek olduğunu ve katılımcıların hibe alabildiklerini" söylemesinin nedeni budur. Okul A öğrencileri de aynı sebeple başka bir okula gitmek isterler. Ancak, elbette, sayıları B'den (A-2, B-5) çok daha düşüktür.

Bize göre, Özbek dilli okullarında, UBT sonucu için verilen hibe üzerine 10. sınıftaki "yeni" gelen öğrencilerin yüksek bir eğitim derecesine sahip olduğu gözükmektedir. Karışık dil öğrencileri de iç göçmenler tarafından kalıcı olarak desteklenmektedir.

Anketin ana cevaplarını belirlemek için, Özbek ergenlerinin kimlik belirleme matrisini belirlemek elzemdir. Bu konu, bir Özbek öğrencisinin etnik kimlik seviyesini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu sırada, öğrencilere aşağıdaki kimlik tanımlama nesnelere sunulmaktadır:

- Okul çocukları olması;
- Müslüman dininin temsilcisi;
- Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı;
- Benim memleketimin nüfusu;

- Kendi milletimin temsilcisi - Kazak, Özbek, Türk, Tacik vb.

Dünya haritasında, etnik yapıdaki tek ırklı ülkeler çok azdır. Bu nedenle, bilim adamları, uygunluk çalışmasında etno-uyumluluk açısından belirlenmekten ziyade uygunluğu oluşturan alternatif yapıları göz önünde bulundurmaktadır [Barbashin, 2012].

Tanımlamamızın amacı mesleki, istatistiksel, yerel, etnoilişkileri ve sivil tasarımları içermektedir (Tablo 1).

Kimlik Matrisi

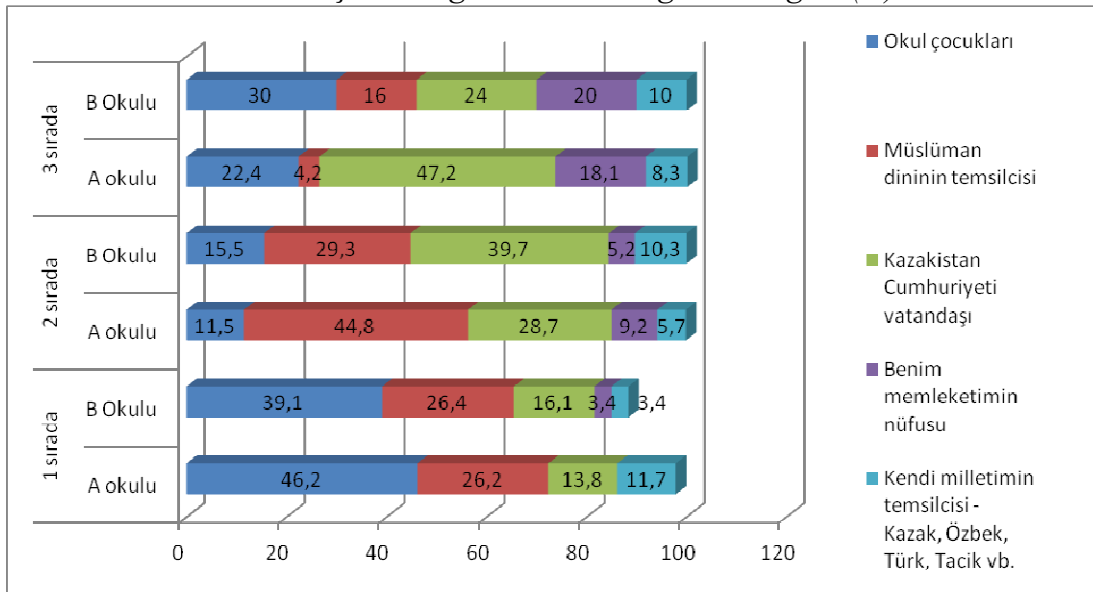
Tablo 1.

	1 sırada	2 sırada	3 sırada	4 sırada	5 sırada
Okul çocukları	48,2%	12,6%	22,8%	7,5%	34,5%
Müslüman dininin temsilcisi	21,4%	38,3%	9,7%	4,5%	5,5%
Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı	16,4%	35,4%	36,6%	17,9%	3,6%
Benim memleketimin nüfusu	1,0%	6,3%	21,4%	41,8%	16,4%
Kendi milletimin temsilcisi - Kazak, Özbek, Türk, Tacik vb.	6,7%	7,4%	9,7%	28,4%	40,0%

Araştırmanın sonuçlarına göre, Özbek öğrencileri ilk önce kendilerini mesleki statüleriyle tanımlamışlardır - okul öğrencisi olmak onlar için önemlidir. İkincisi, günah çıkarma ait aidiyet var. Üçüncüsü, kendilerini Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları olarak görüyorlar. Dördüncü sırada, etnik köken, en sonda, yerel olarak, yani ikamet yeri oluşmaktadır.

Gördüğümüz gibi etnik kimlik Özbek öğrencileri için önemli değil. Sebep, Özbek gençleri ortamında olmalıyız, yani etnik yapıları (ilçe) açısından homojendir. Bu nedenle, bize göre etnik kimlik bu dönemde onlar için önemli değildir. Öğrenci olarak kimlik belirsizdir. Tanımlamanın amacı yakın gelecekte bir öğrenci veya meslek tarafından değiştirilebilir. İkinci ve üçüncü değişken değişkenler kilit araştırma problemimiz için önemlidir. Bu nedenle okul türüne odaklanmaya çalışıyoruz (Şekil 1).

Şekil 1. Öğrencilerin Kimliği *Okula göre (%)

1. Şekilde görüldüğü gibi, A Okulu, Özbek dil okulunun öğrencilerin kimlik matrisinde birinci (% 46,2), ikincisi Müslüman dininin temsilcisi (% 44,8), üçüncüsü Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı (% 47,2)) cevap seçeneklerini göstermektedirler.

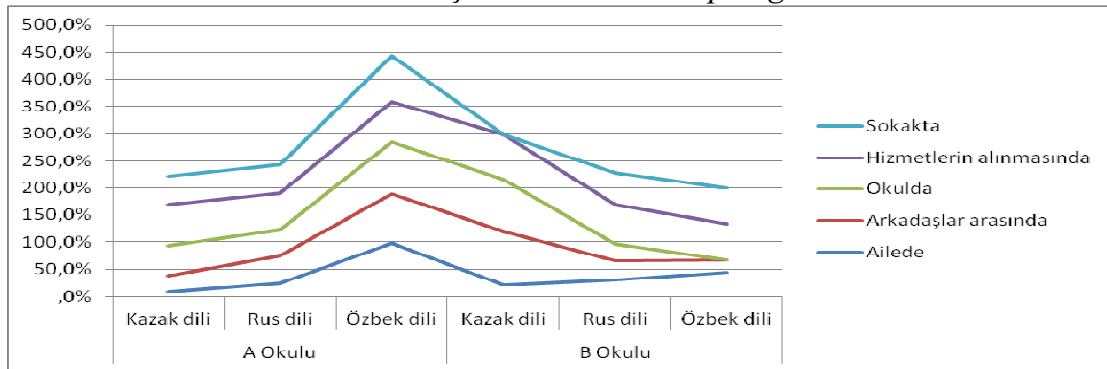
Karma dilli okullarda eğitim gören Özbek öğrencilerinin kimlik matrisi şu şekildedir: 1. sıra – okul öğrencisi (% 31,9), 2'si Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı (% 39,7), 3'ü ise memleketimin bir temsilcisidir (% 20).

Bu nedenle, ana araştırma sorusuna cevap verirsek, okulun etnik yapısı Özbek gençlerinin kimliğinin özelliklerini etkileyecektir. Her şeyden önce, her iki okulda da bir okulun öğrencisi olmak hüküm sürmektedir. İkincisi, karışık bir Özbek dilinde konuşan Özbekler açısından, saf Özbek ortamının ortasında medeni kimlik hakimdir. Özbek dilli okulları için, itiraf kimliği sivil birlikten daha önemli olduğu görünmektedir.

Kazakistan'ın Özbeklerinin Kazak toplumuna sosyo-kültürel entegrasyon sürecinin en önemli göstergelerinden biri devlet dili edinimi ve kullanımınıdır. "Kazakistan'daki Özbek etnik grubu, dil kullanımı ve dil kullanım pratiği" adlı makalede, 2009 yılında gerçekleşen Nüfus Sayımına göre, Kazakistan Cumhuriyeti'nde Özbeklerin Kazakça, Rusça ve İngilizce dilleri öğrenme hakkı hakkında bilgiler yazdık. İstatistiksel verilere göre, Özbekler'in Kazakistan'da yaşayan başka etnik grupların arasında Kazaklardan sonraki sıraya gelmektedir. Kazakların % 98'i ana dilini biliyorsa, Özbekler'in % 95,5'i iki dil bildiklerini söylüyor. % 74,2'si okumakta özgürdür ve % 61,7'si Kazakça yazmakta özgürdürler [Musabayeva vd.,2017].

O zamandan bu yana on yıl geçti. Özbek halkında devlet dilini kullanma pratiğinin, genç Özbek toplumunun kuşakları tarafından nasıl devam ettiğini ve büyüdüğünü görmek mümkündür. Çalışmamızda gençlerin günlük Özbekçe, Kazakça ve Rus dillerini kullanmaları önerildi (Şekil 2).

Şekil 2. Dil kullanma pratiği

Araştırma sonucu, Özbek dilinin ana dili veya devlet dilini kullanma seçiminin okul türüyle ilgili belirli özelliklere sahip olduğunu göstermiştir. Okulda Özbekçe konuşan genç nesil Özbek dili için, ana dillerini karma okullarda okuyan meslektaşlarına kıyasla, tüm yaşam alanlarında konuşma eğilimi vardır. Ve karışık bir okulda okuyan Özbek gençleri için, Kazakça konuşma eğrisi (sakatlanma) ailenin ortasında büyüme eğilimindedir. Bu, okul türünün diğer etnik grupların entegrasyonunu etkilediği anlamına gelir.

Sonuç olarak, çalışma, monoetnik ve polietnik içeriklerin medeni kimliğin oluşumunu doğrudan etkileyebileceğini doğrulamıştır. Kazakistan'da etno-sosyoloji alanındaki araştırmacılar, Kazakistan halkının ulusal düzeyde konsolidasyon sorununun büyük ölçüde

sivil uyumu kabul etme ve destekleme seviyesine bağlı olduğunu söylemektedir [Zabirova,2008]. Bu nedenle, okul/eğitim kurumu merkezi olarak etnik hoşgörünün ve olumlu etnik ilişkilerin sürdürülmesi için bir platformdur.

Kaynakça

1. **Altynbekova, O. B.** (2015). "Realizaciya gosudarstvennoj programmy razvitiya yazykov v sfere shkol'nogo obrazovaniya Kazahstana". *Evrazijskij zhurnal filologii: Nauka i Obrazovanie*, 132 (2).
2. **Smith, S., Van Tubergen, F., Maas, I., & McFarland, D. A.** (2016). "Ethnic composition and friendship segregation: differential effects for adolescent natives and immigrants", *American Journal of Sociology*, 121(4), 1223-1272.
3. **Barbashin, M. YU.** (2012). "Etnointegraciya v sovremennom mire: institucional'nye osobennosti", *Istoricheskaya i social'no-obrazovatel'naya mysl'*, (4).
4. **Musabaeva A.B., Bajrabylov N.O.** (2017). "Qazakstandagy ozbek etnikalyq toby zhane olardyn tildik erekshelikleri", *Vestnik PGU. Gumanitarnaya seriya*, (4).
5. **Zabirova A.T.** (2008). *Etnosociologiya*. Astana, 1992.